

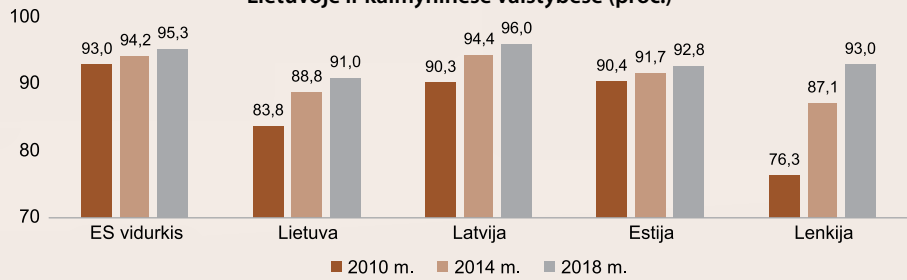

Kaip padidinti ikimokyklinio ugdymo aprėptį Lietuvoje?

2020
gruodis,
Nr. 11 (189)

ISSN 2669-0977

Lankančių ugdymo įstaigų vaikų nuo 4 metų iki privalomo mokyklinio amžiaus dalies kaita Lietuvoje ir kaimyninėse valstybėse (proc.)

Šaltinis: Eurostatas

Pagrindiniai klausimai

Kaip keitėsi Europos Sąjungos valstybių nuostatos dėl ikimokyklinio ugdymo?

Kaip ikimokyklinio ugdymo aprėpties iššūkius sprendžia ES valstybės?

Kokia yra vaikų, dalyvaujančių ikimokyklinio ugdymo programoje, aprėptis Lietuvos savivaldybėse?

Kaip Lietuvos savivaldybių atstovai vertina ikimokyklinio ugdymo situaciją savo savivaldybėje?

Paskutiniaisiais metais vis daugiau edukologų ir politikų sutaria, kad geras išsilavinimas nemažai priklauso nuo suteikto kokybiško ikimokyklinio ugdymo. Taip ikimokyklinio ugdymo plėtra, anksčiau dažnai suprantama visų pirma kaip galimybės moterims ir nepilnų šeimų atstovams dalyvauti darbo rinkoje arba lyčių lygybės užtikrinimas, pradeda vertinti kaip būtino kiekvieno žmogaus mokymosi etapo užtikrinimas.

Viena svarbiausių Europos Sąjungos valstybių nuostatų – valstybėse narėse didinti ikimokyklinio ugdymo aprėptį. Tuo tikslu 2002 m. Barselonoje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime buvo sutarta dėl vadinamųjų Barselonos tikslų (buvo nustatyti kiekybiniai ikimokyklinio ugdymo plėtros valstybėse narėse rodikliai), o 2019 m. gegužės 22 d. ES Taryba paskelbė rekomendaciją „Dėl kokybiškų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų“, kurioje valstybėms narėms buvo siūloma užtikrinti, kad ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos visiems gyventojams būtų prieinamos, įperkamos ir įtraukios.

Europos valstybės, siekdamos didinti ikimokyklinio ugdymo aprėptį, paprastai pirmiausia įveda privalomą priešmokyklinį ugdymą. Tokia nuostata dėl privalomo priešmokyklinio ugdymo nuo 2016 m. įtvirtinta ir Lietuvoje. Toliau planuojant ikimokyklinio ugdymo plėtrą šalyje, būtų galima sekti Prancūzijos ar Airijos pavyzdžiu, kai ikimokyklinis ugdymas dėl valstybės dėmesio ir skiriamų didelių investicijų šeimoms tampa toks patrauklus, kad savo vaikus ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programas leidžia faktiškai visi šalies gyventojai.

2020 m. lapkričio mėn. LR Seimas priėmė Švietimo įstatymo pataisas, kurios įtvirtina didesnius valstybės įsipareigojimus organizuojant ikimokyklinį ugdymą ir taip prisideda prie tolesnės ikimokyklinio ugdymo plėtros šalyje.

Siekiant deramos ikimokyklinio ugdymo aprėpties stebėsenos Lietuvos savivaldybėse, būtina keisti iki šiol naudojamą būdą skaičiuoti, kuri vaikų dalis konkrečioje savivaldybėje ugdoma pagal ikimokyklinio ugdymo programą. 2020 m. atsirado galimybė sujungti Mokinių registro ir Gyventojų registro duomenis ir taip nustatyti, kuri konkrečioje savivaldybėje registruotų vaikų dalis lanko bet kurioje šalies savivaldybėje veikiančią ugdymo įstaigą.

2020 m. spalio mėn. atlikta Lietuvos savivaldybių administracijų švietimo padalinių darbuotojų apklausa parodė, kad ne visose šalies savivaldybėse skiriamas deramas dėmesys gyventojų poreikių ir lūkesčių dėl ikimokyklinio ugdymo aiškinimuisi ir tėvų (globėjų) paramos sistemų kūrimui, kurios skatintų juos leisti savo vaikus ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programas.

Edukologai ir politikai akcentuoja aktyvesnę vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų įtraukimą į ikimokyklinį ugdymą, taip didinant jų sėkmę bendrojo ugdymo mokykloje. Apklausti savivaldybių atstovai pabrėžė, kad nėra labai geras sprendimas siūsti vaikus iš socialinę riziką patiriančių šeimų į ugdymo įstaigą (paprastai bendrojo ugdymo mokyklą), kur taikomas tik 4 val. per dieną ikimokyklinio ugdymo modelis, taip pat buvo pabrėžta būtinybė socialiniams darbuotojams ir švietimo vadybininkams labiau bendradarbiauti veiksmingai sprendžiant dažnai labai individualias socialinę riziką patiriančių šeimų problemas, trukdančias jų vaikams ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programą.

Kaip keitėsi Europos Sąjungos valstybių nuostatos dėl ikimokyklinio ugdymo?

Europos Sąjungoje (toliau – ES) ikimokykliniam ugdymui nuo seno skiriama daug dėmesio. Galima išskirti du svarbiausius etapus, kai keitėsi ES valstybių požiūris į ikimokyklinio ugdymo svarbą.

1992 m. kovo 31 d. ES Vadovų Taryba priėmė rekomendaciją „Vaikų priežiūra – vyrų ir moterų darbo ir asmeninio gyvenimo suderinimas“, kurioje aiškinta, kaip svarbu plėtoti įperkamas, prieinamas ir kokybiškas vaikų priežiūros paslaugas, kartu skatinant šių paslaugų įvairovę ir teikimo lankstumą, kad būtų patenkinti tėvų ir jų vaikų poreikiai bei pageidavimai. Šio dokumento nuostatos toliau plėtotos 2002 m. kovo 15–16 d. Barcelonoje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime, kai valstybės narės buvo pakviestos „pašalinti kliūtis moterims dalyvauti darbo rinkoje ir, atsižvelgiant į vaikų priežiūros paslaugų poreikį ir nacionalines tokių paslaugų teikimo sistemas, iki 2010 m. suteikti priežiūrą mažiausiai 90 % vaikų nuo trejų metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus bei mažiausiai 33 % vaikų iki trejų metų amžiaus“. Šis dokumentas pavadintas „Barselonos tikslais“ ir buvo numatyta detali šių deklaruotų tikslų įgyvendinimo programa. Taigi, Europos Sąjungoje ikimokyklinis ugdymas iš pradžių buvo siejamas visų pirma su lyčių lygybe ir ekonominėmis bei politinėmis priežastimis: galimybė pasinaudoti ikimokyklinio ugdymo paslaugomis turėjo sudaryti sąlygas moterims ir nepilnų šeimų atstovams aktyviau dalyvauti darbo rinkoje ir taip sau bei savo vaikams užtikrinti geresnę gyvenimo kokybę.

2019 m. gegužės 22 d. ES Taryba paskelbė rekomendaciją „Dėl kokybiškų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų“, kurioje valstybėms narėms buvo rekomenduota užtikrinti, kad ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos būtų prieinamos, įperkamos ir įtraukios. Tuo tikslu valstybėms narėms, šalia kitų, buvo pateiktos rekomendacijos gerinti kokybiško ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų prieinamumą; numatyti konkrečias priemones, kad ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos šalyje būtų prieinamos, įperkamos ir įtraukios; remti ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą bei užtikrinti pakankamą ikimokyklinio ugdymo finansavimą. Šioje 2019 m. ES Tarybos rekomendacijoje paskelbta, kad nacionalinės pastangos kurti įtraukias ikimokyklinio ugdymo paslaugas turi būti remiamos per Europos Sąjungos finansavimą.

Iš 2019 m. rekomendacijos matyti, kaip ES valstybėse keičiasi pati ikimokyklinio ugdymo samprata: iš priemonės visų pirma užtikrinti šeimoms galimybę dalyvauti darbo rinkoje ikimokyklinis ugdymas tapo kiekvienam augančiam ES gyventojui labai svarbiu

gyvenimo etapu, kai siekiama užtikrinti vaiko ugdymosi poreikius ir padedami pagrindai visai jo tolesnei mokymosi sėkmei. Rekomendacijoje buvo postuliuota, kad kaip tik kokybiškas ikimokyklinis ugdymas gali padėti vaikams iš socialinę riziką patiriančių šeimų gauti deramą ugdymą, atskleisti jų gebėjimus ir vėliau dėl to sudaryti sąlygas siekti deramos vietos visuomenės socialinėje struktūroje. Rekomendacijoje aiškiai pabrėžiama, kad ikimokyklinis ugdymas ES valstybėse narėse turi remtis kokybiškomis ugdymo programomis, gerai parengtais ir nuolat besitobulinančiais pedagogais bei ugdymo įstaigų vadovais ir pakankamu ikimokyklinio ugdymo finansavimu. Pati svarbiausia rekomendacijos nuostata – kiekvienas ES valstybėse gyvenantis vaikas turi turėti galimybę gauti kokybiškas ikimokyklinio ugdymo paslaugas. Apibendrinant galima teigti, kad Europos Sąjungoje didesnės ikimokyklinio ugdymo aprėpties siekis nesikeičia, kinta tik dėl šios platesnės ikimokyklinio ugdymo aprėpties pasiekiamos naudos suvokimas – šalia vyrų ir moterų lygybės, taip pat ekonominės naudos, pradėta akcentuoti ir ikimokyklinio ugdymo nauda pačiam vaikui ir visai visuomenei.

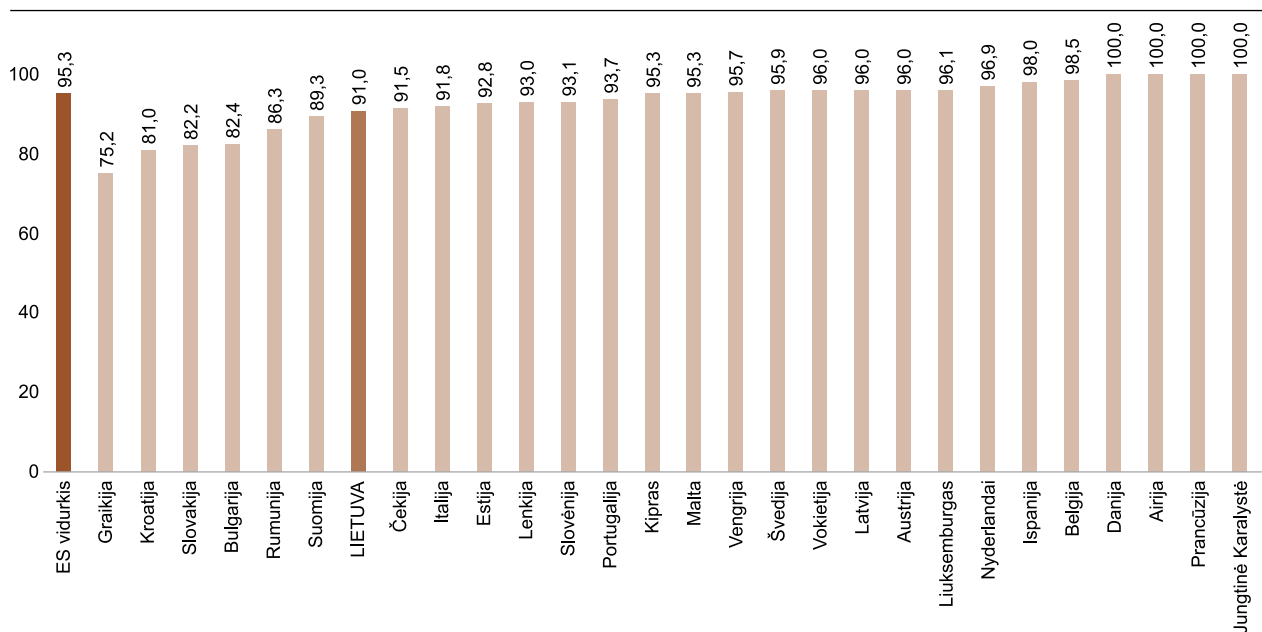
Kaip ikimokyklinio ugdymo aprėpties iššūkius sprendžia ES valstybės?

Europos Sąjungos valstybių švietimo sistemos skiriasi pagal privalomo mokyklinio amžiaus pradžią, ugdymo įstaigų tipus ar perėjimo iš vieno ugdymo programos į kitą galimybes. Norint palyginti situaciją įvairiose šalyse, ES statistikos tarnyba Eurostatas, analizuodamas ikimokyklinio ugdymo aprėptį, naudoja rodiklį „lankančių ugdymo įstaigą vaikų nuo 4 metų iki privalomo mokyklinio amžiaus dalis“. 2018 m. ES valstybėse bendrai paėmus rodiklio reikšmė buvo lygi 95,3 proc., o Danijoje, Airijoje, Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje 100 proc. keturmečių ir vyresnių vaikų iki privalomojo mokyklinio amžiaus lankė kokią nors ikimokyklinio ugdymo įstaigą (1 pav.). Lietuvoje, Eurostato duomenimis, 2018 m. ugdymo įstaigą lankė 91,0 proc. keturmečių ir vyresnio amžiaus ikimokyklinukų ir pagal šį pasiekimą Lietuva atsiliko nuo savo kaimynių Latvijos, Estijos ir Lenkijos, nors 2014 m. Lietuvoje ugdymo įstaigas lankančių ikimokyklinukų dalis dar buvo didesnė nei Lenkijoje (pav. 1 psl.).

38 Europos valstybių švietimo sistemų ypatumus ir veikimą aprašančios Eurydice interneto svetainėje galima rasti informacijos ir apie tų šalių ikimokyklinio ugdymo organizavimą.

Latvija. Eurydice interneto svetainėje pažymima, kad paskutiniaisiais metais viešosios investicijos į ikimokyklinį ugdymą (3 metų ir vyresniems vaikams), išreikštos bendrojo vidaus produkto procentine dalimi,

1 pav. Lankančių ugdymo įstaigą vaikų nuo 4 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus dalis (proc.) Europos Sąjungos valstybėse 2018 m.

Šaltinis: Eurostatas

šioje valstybėje yra vienos didžiausių Europoje. Visi vaikai nuo 1,5 metų amžiaus įgyja teisę į ankstyvąjį ugdymą, o savivaldybės įpareigos užtikrinti, kad vaikas galėtų gauti vietą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Penkerių ir šešerių metų vaikams ikimokyklinio ugdymo įstaigos lankymas yra privalomas.

Lenkija. Vaikams iki trejų metų amžiaus skirtos ugdymo įstaigos nėra švietimo sistemos dalis, jas kuruoja nacionalinė šeimos, darbo ir socialinės politikos ministerija. 3–5 metų vaikams ugdymo įstaigos lankymas nėra privalomas, bet tokio amžiaus vaikai įgyja teisę į vietą jų gyvenamojoje vietovėje veikiančioje ugdymo įstaigoje. Visi šešiamečiai vaikai vienerius metus turi lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą, kad, prieš pradėdami lankyti pirmą klasę, įgytų tolesniam ugdymuisi mokykloje būtinų pagrindinių įgūdžių.

Estija. Vietos valdžios institucijos privalo užtikrinti visiems 1,5–7 metų amžiaus vaikams, nuolat gyvenantiems jų teritorijoje, galimybę lankyti ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo įstaigą, jeigu tėvai to pageidauja.

Čekija. Švietimo įstatymu nustatyta, kad trejų metų vaikui savivaldybė jo gyvenamojoje vietoje užtikrintų vietą ugdymo įstaigoje. Vaikams nuo penkerių metų ikimokyklinis ugdymas yra privalomas. Ugdymas paskutiniiais valstybinės ikimokyklinio ugdymo įstaigos lankymo metais vaiko šeimai yra teikiamas nemokamai.

Suomija. Dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme yra 0–6 metų amžiaus vaikų teisė. Šešiamečiams vaikams privalomas vienerių metų trukmės priešmo-

kyklinis ugdymas. Šio privalomo metinio priešmokyklinio ugdymo trukmė turi būti ne trumpesnė nei 700 valandų.

Prancūzija. Privalomas ugdymas šalyje prasideda nuo šešerių metų, sulig pirmąja mokyklos klase. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose ugdomi vaikai nuo dviejų iki šešerių metų. Faktiškai visi tokio amžiaus vaikai lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą, nors tai ir nėra privaloma. Taip ikimokyklinis ugdymas neatskiriamai susiejamas su pradinio ugdymu.

Airija. Šalyje 2014–2020 m. yra įgyvendinama speciali valstybinė vaikų ir jaunimo politikos programa, kuri numato didinti investicijas į aukštos kokybės visų formų ankstyvojo amžiaus vaikų priežiūrą ir švietimą, pirmenybę teikiant mažas pajamas gaunantioms šeimoms. Nors iki šešerių metų pradinės mokyklos lankymas nėra privalomas, beveik 40 proc. keturmečių ir beveik visi penkiamečiai vaikai jau mokosi pradinį mokyklų parengiamosiose klasėse. Ikimokykliniame ugdyme, be kitų priemonių, įgyvendinama speciali nemokama 38 savaitių programa, kai vaikas, kurio amžius nuo 3 m. 2 mėn. iki 4 m. 7 mėn. (priklausomai nuo jo gimimo dienos ir iki mokslo metų pradžios likusio laikotarpio), privalomai lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą.

Apibendrinant galima teigti, kad Europos valstybės, siekdamos didinti ikimokyklinio ugdymo aprėptį, paprastai įveda privalomą priešmokyklinį ugdymą, nors būtų idealu Lietuvoje sudaryti tokias sąlygas, kad, kaip Prancūzijoje ar Airijoje, ir be kokių nors teisinių įpareigojimų tėvams būtų patrauklu ir naudinga siųsti savo vaiką į ikimokyklinio ugdymo įstaigą.

Kokios numatytos Lietuvos ikimokyklinio ugdymo organizavimo naujovės?

Į ugdymo įstaigas, vykdančias ikimokyklinio ugdymo programas, priimami vaikai nuo gimimo iki 6 (atskirais atvejais – iki 5) metų. Tai yra iki tol, kol jie pradeda privalomai ugdytis pagal priešmokyklinio ugdymo programą. Bendru Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. pasirašytu įsakymu yra nustatyta privalomo ikimokyklinio ugdymo skyrimo galimybė. Privalomas ikimokyklinis ugdymas gali būti skiriamas socialinę riziką patiriančioje šeimoje augančiam vaikui ar dėl kitų šiame teisės akte išvardytų priežasčių. Dar viena Lietuvoje teikiama ikimokyklinio ugdymo ypatybė – šalia atskirų ikimokyklinio ugdymo įstaigų ikimokyklinio ugdymo skyriai ir grupės veikia ir bendrojo ugdymo mokyklose ar kitose įstaigose, kurių patalpos atitinka Higienos normų reikalavimus ir jos turi leidimą tokias veiklas vykdyti. Paprastai tokie ikimokyklinio ugdymo skyriai ir grupės veikia kaimo bendrojo ugdymo mokyklose, taip užtikrindami kaime gyvenančių vaikų galimybę netoli šeimos gyvenamosios vietos gauti institucinį ikimokyklinį ugdymą. Tiesa, kai kada bendrojo ugdymo mokyklose veikiančios ikimokyklinio ugdymo skyriai ar šiose mokyklose įkurtos grupės teveikia tik 4 val. per dieną – tokios trukmės ugdymui lėšų skiria valstybė.

2020 m. lapkričio mėn. LR Seimas priėmė Švietimo įstatymo pataisą, kurios garantuoja didesnius valstybės įsipareigojimus organizuojant ikimokyklinį ugdymą. Įteisinus Švietimo įstatymo pataisą, daugiau įsipareigojimų dėl privalomo ikimokyklinio ugdymo finansavimo prisiima valstybė, skirdama tam lėšų iš valstybės biudžeto ir taip padėdama savivaldybėms užtikrinti, kad visiems vaikams, kuriems toks ugdymas būtinas, būtų sudarytos sąlygos dalyvauti ikimokykliniame ugdyme.

Švietimo įstatymo pataisa taip pat įteisina visuotinį ikimokyklinį ugdymą. Jeigu šeima pageidauja, kad jų vaikas dalyvautų ikimokyklinio ugdymo programoje, savivaldybės (ikimokyklinis ugdymas yra jų savarankiškoji funkcija) privalės užtikrinti tokią galimybę visiems vaikams. Visuotinis ikimokyklinis ugdymas įsigalios nuosekliai: nuo 2023 m. – 4 metų vaikams, 2024 m. – 3 metų vaikams ir 2025 m. – 2 metų vaikams. Nuo 2023 metų rugsėjo 1 d. numatyta įteisinti dvejų metų priešmokyklinio ugdymo, jei šeima to pageidauja, programą. Bet bus galima priešmokyklinį ugdymą baigti tiek per dvejus metus, tiek ir per metus, ir jau šešerių metų vaikams pradėti lankyti pirmąją pradinės mokyklos klasę. Tai priklausytų nuo vaiko individualių poreikių ir jo raidos.

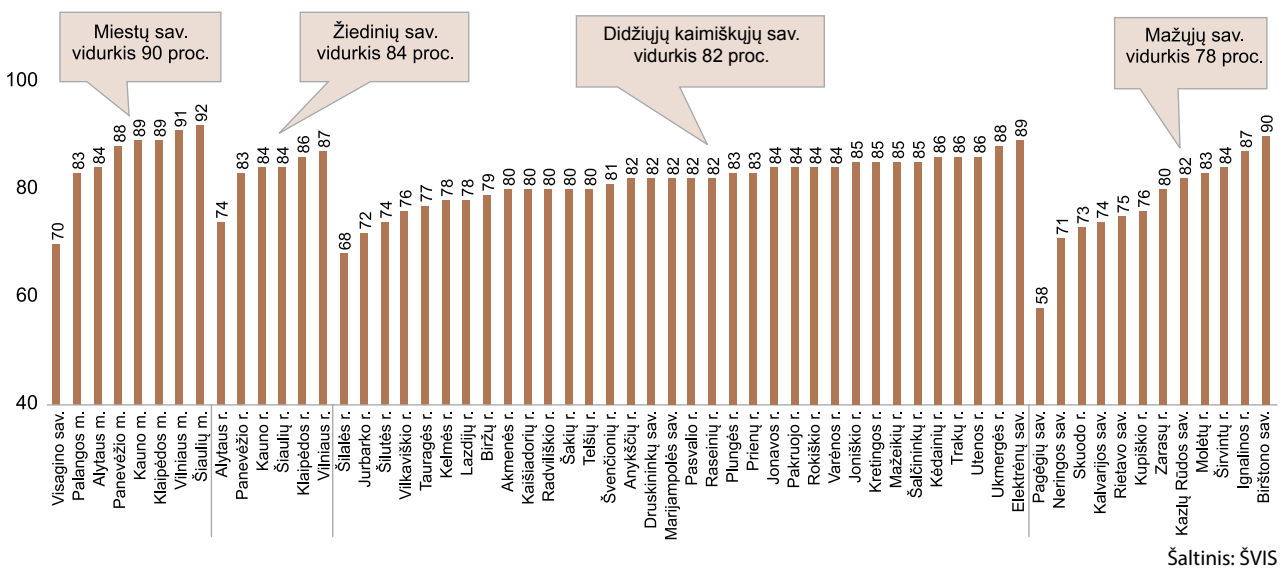
Kokia yra vaikų, dalyvaujančių ikimokyklinio ugdymo programoje, aprėptis Lietuvos savivaldybėse?

Šalyje renkami statistiniai duomenys leidžia lengvai apskaičiuoti pagal ikimokyklinio ugdymo programas ugdomų vaikų aprėptį nacionaliniu mastu, bet, skaičiuojant šią aprėptį konkrečiai savivaldybei, duomenys nėra tikslūs. Pvz., leidinyje „Lietuvos švietimas skaičiais 2018. Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas“ nurodyta, kad 2017 m. Alytaus m. ikimokykliniame ir (ar) priešmokykliniame ugdyme dalyvavo 124 proc. penkiamečių miesto gyventojų, o Palangos mieste – 115 proc. penkiamečių gyventojų. Nebuvo patikimi ir šiame ar panašiuose leidiniuose ir kitų savivaldybių būklę aprašantys statistiniai duomenys. Taip atsitinka todėl, kad iki šiol šis rodiklis skaičiuojamas iš Mokinių registro, kurį pildo ugdymo įstaigos atstovai, duomenų. Ugdymo įstaigų atstovai dėl įvairių priežasčių Mokinių registre paprastai nenurodo (nors turėtų) duomenų apie ugdymo įstaigą lankančių ikimokyklinukų deklaruotą ir faktinę gyvenamąją vietą. Todėl konkrečios savivaldybės aprėpties rodiklis skaičiuojamas dalijant toje savivaldybėje pagal ikimokyklinio ugdymo programas ugdomų atitinkamo amžiaus vaikų skaičių iš šioje savivaldybėje gyvenamąją vietą deklaravusių to paties amžiaus vaikų skaičiaus. Kaip žinia, kai kada vienoje savivaldybėje (paprastai žiedinėje) gyvenantys tėvai savo vaikus leidžia į kitoje savivaldybėje (paprastai miesto) veikiančią ugdymo įstaigą. Tai iškreipia visą iki šiol naudojamą ikimokyklinio ugdymo aprėpties šalies savivaldybėse statistiką.

2020 m. Švietimo valdymo informacinėje sistemoje (toliau – ŠVIS) pradėjus kaupti švietimo statistikai svarbius Gyventojų registro duomenis, atsirado galimybė sužinoti, kur deklaruota ugdomo vaiko gyvenamoji vieta. Susiejus šiuos duomenis su Mokinių registro duomenimis, galima suskaičiuoti, kuri kiekvienoje savivaldybėje savo gyvenamąją vietą deklaravusių vaikų dalis bet kurioje šalies savivaldybėje lanko ikimokyklinio ugdymo programą teikiančią ugdymo įstaigą. Tiesa, taip skaičiuojamas rodiklis labiau rodo ne savivaldybių administracijų siekį savivaldybėje augantiems vaikams užtikrinti galimybę gauti ikimokyklinio ugdymo paslaugas, o veikiau ikimokyklinukų tėvų pastangas leisti savo vaiką ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programą.

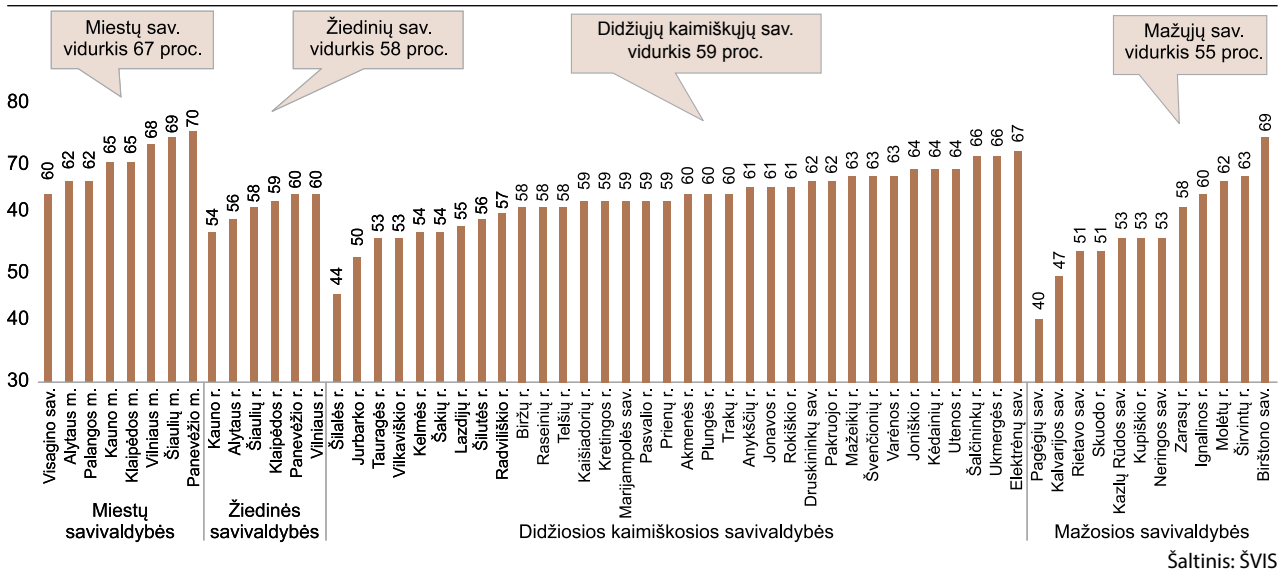
Lietuvoje susiklostė tradicija, kad vaikai pirmąją klasę paprastai pradeda lankyti septynerių metų, taigi, nuo šešerių metų jie privalomai ugdomi pagal priešmokyklinio ugdymo programą. Naujai analizuojant ikimokyklinukų aprėptį, skaičiuota, kuri kiekvienoje savivaldybėje savo gyvenamąją vietą deklaravusi 0–5 metų amžiaus vaikų dalis ugdoma visų steigėjų

2 pav. Gyvenamąją vietą konkrečioje savivaldybėje deklaravusių 3–5 metų amžiaus vaikų, 2019 m. lankusių bet kurioje savivaldybėje veikiančią ikimokyklinio ugdymo įstaigą, skyrių arba grupę, dalis (proc.)

Šaltinis: ŠVIS

3 pav. Gyvenamąją vietą konkrečioje savivaldybėje deklaravusių 0–5 metų amžiaus vaikų, 2019 m. lankusių bet kurioje savivaldybėje veikiančią ikimokyklinio ugdymo įstaigą, skyrių arba grupę, dalis (proc.)

Šaltinis: ŠVIS

įsteigtose ugdymo įstaigose, veikiančiose bet kurioje šalies savivaldybėje. Kadangi Lietuvos ikimokyklinio ugdymo statistikoje išskiriami vaikų iki 3 metų ir vyresnių nei 3 metų amžiaus vaikų srautai, naujoviškai buvo paskaičiuoti du rodikliai: ugdymo įstaigą lankanti 0–5 metų ir 3–5 metų amžiaus vaikų dalys. Būtina turėti galvoje, kad reali pagal ikimokyklinio ugdymo programas ugdomų vaikų aprėptis Lietuvos savivaldybėse yra didesnė nei apskaičiuota, nes žinoma, jog į užsienį nuolat gyventi su šeimos nariais išvykę tėvai ne visada oficialiai deklaruoja šį savo išvykimą.

Vertinant 3–5 metų amžiaus vaikus, ugdomus kurioje nors savivaldybėje pagal ikimokyklinio ugdymo programą (2 pav.), matyti, kad daugiausia galimybių gauti ikimokyklinio ugdymo paslaugas turi miestų savivaldybėse gyvenantys asmenys, o mažiausiai – ma-

žiosiose savivaldybėse gyvenantys asmenys. Daugiausia savivaldybėje registruotų ikimokyklinukų ugdymo įstaigą lanko Šiaulių m., Vilniaus m. ir Birštono savivaldybėse, mažiausiai – Pagėgių savivaldybėje.

Vertinant 0–5 metų amžiaus vaikų dalį, pagal aprėptį aiškiai pirmauja miestų savivaldybės, o skirtumai tarp kitų savivaldybių grupių vidurkių nėra dideli (3 pav.). Daugiausia savivaldybėje registruotų 0–5 metų amžiaus ikimokyklinukų ugdymo įstaigą lanko Panevėžio m., Šiaulių m. ir Birštono savivaldybėse, mažiausiai – Pagėgių ir Šilalės r. savivaldybėse.

Toks ikimokyklinio ugdymo aprėpties šalies savivaldybėse skaičiavimas leidžia pamatyti, kurioms savivaldybėms būtina skirti daugiau dėmesio vietoms, kur būtų teikiamas kokybiškas ikimokyklinis ugdymas, kurti.

Kaip savivaldybių atstovai vertina ikimokyklinio ugdymo situaciją savo savivaldybėje?

2020 m. spalio mėn. buvo atlikta Lietuvos savivaldybių administracijų švietimo padaliniuose dirbančių specialistų, atsakingų už ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo organizavimą savo savivaldybėje, apklausa. Atsakytos anketos gautos iš visų 60 šalies savivaldybių. Apklausą atliko NŠA Švietimo politikos analizės skyriaus analitikas dr. A. Kalvaitis.

Kadangi Švietimo įstatymas nustato, kad kaip tik savivaldybės formuoja ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas teikiančių mokyklų tinklą, apklausos metu, be kitų klausimų, domėtasi, ar savivaldybėje paskutiniiais metais buvo atliekama kokia nors su ikimokyklinio ugdymo teikimu arba organizavimu susijusi savivaldybės gyventojų lūkesčių ir poreikių analizė, kitaip tariant, ar yra specialiai domimasi savivaldybės gyventojų poreikiais ir jų su ikimokykliniu ugdymu siejamais lūkesčiais. Pažymėtina, kad pakankamai didelė respondentų dalis atsakydama aprašė ne visų savivaldybių gyventojų, o tik jau ikimokyklinio ugdymo paslaugas gaunančių vaikų tėvų apklausas dėl ugdymo įstaigų darbo laiko ar ugdymo įstaigoje teikiamo maisto kokybės. Kad tokia visų savivaldybės gyventojų apklausa buvo atliekama, nurodė 16 savivaldybių atstovai. Šių savivaldybių atstovai dažniausiai nurodė, kad paprastai apie gyventojų su ikimokykliniu ugdymu siejamus lūkesčius savivaldybės administracija sužino atlikus gyventojų pasitenkinimo viešosiomis paslaugomis tyrimą. Specialių gyventojų apklausų neatliekančiose savivaldybėse dažniausiai apie gyventojų su ikimokykliniu ugdymu susijusius lūkesčius sprendžiama tik pagal gyventojų pateiktų prašymų gauti ikimokyklinio ugdymo paslaugas skaičių.

Pagal naujoviškai paskaičiuotą 3–5 m. amžiaus vaikų, ugdomų ugdymo įstaigoje dalį, buvo išskirtos 15

savivaldybių, kuriose ši ugdomų vaikų dalis mažiausia, ir 14 savivaldybių, kur ikimokyklinio ugdymo aprėptis didžiausia. Paaiškėjo, kad savivaldybės gyventojų lūkesčius nurodė tyrė tik vienos (iš 15) mažiausią ikimokyklinukų dalį turinčių šalies savivaldybių atstovas ir keturi (iš 14) atstovai iš daugiausiai ikimokyklinukų turinčių Lietuvos savivaldybių.

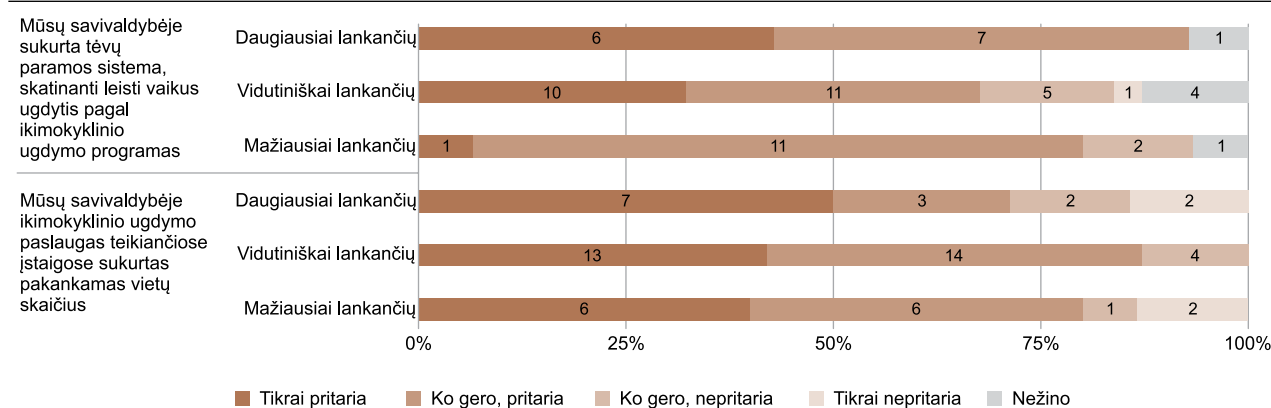
Savivaldybių atstovams per apklausą buvo pateikti vertinti įvairūs su ikimokyklinio ugdymo situacija jų savivaldybėje susiję teiginiai. Keli respondentų vertinti teiginiai apibūdino, ko gero, svarbiausias ikimokyklinio ugdymo paslaugas pasiūlos didinimo sąlygas. Paaiškėjo, kad ir mažiausią pagal ikimokyklinio ugdymo programas ugdomų vaikų dalį turinčių savivaldybių atstovai nemato didelio poreikio savo savivaldybėje kurti naujas ikimokyklinio ugdymo vietas, tik gal labiau abejoja, ar sukūrė paramos tėvams sistemą (4 pav.).

Pažymėtina, kad teiginiui „mūsų savivaldybės ugdymo įstaigos gauna pakankamą finansavimą, kad galėtų teikti kokybiškas ikimokyklinio ugdymo paslaugas“ tikrai pritarė tik 16 savivaldybių atstovai, iš jų net 7 mažiausią ikimokyklinukų dalį turinčių savivaldybių atstovai (sic!) ir tik 4 atstovai iš didžiausią ikimokyklinukų dalį turinčių savivaldybių.

Kaip Lietuvos ikimokykliniame ugdyme dalyvauja vaikai iš socialinę riziką patiriančių šeimų?

Edukologai tvirtina, kad kokybiškas ikimokyklinis ugdymas vaikams iš socialinę riziką patiriančių šeimų reikšmingai padidina jų sėkmingo mokymosi bendrojo ugdymo mokykloje tikimybę. ES rekomendacijose nurodoma, kad vaikams iš socialinę riziką patiriančių šeimų ikimokyklinis ugdymas paprastai sunkiau pasiekiamas, todėl būtina specialiai domėtis, ar tokioms šeimoms yra prienamas ikimokyklinis ugdymas. Švietimo statistikoje Lietuvoje nėra kaip nors išskiriami vaikai iš socialinę riziką patiriančių šeimų. Kita vertus,

4 pav. Teiginius apie savo savivaldybę vertinusių respondentų skaičius priklausomai nuo savivaldybių padalijimo pagal ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankančių vaikų dalį (savivaldybių skaičius)

yra renkama informacija apie privalomo ikimokyklinio ugdymo skyrimą. Todėl, vertinant vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų įtraukimą į ikimokyklinį ugdymą, galima aiškintis, kokiam vaikų skaičiui šalyje yra skirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas. Šią informaciją ugdymo įstaigos privalo įrašyti Mokinių registre. Mokinių registro duomenimis, 2019 m. privalomas ikimokyklinis ugdymas buvo skirtas 135 vaikams iš 23 savivaldybių, o 2020 m. sausio–rugsėjo mėn. – 89 vaikams iš 19 savivaldybių (kiekvienais metais tokių vaikų skaičius skaičiuotas atskirai). Klausimas apie vaikų, kuriems buvo skirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas, skaičių buvo užduotas ir savivaldybių administracijų atstovams. Jų duomenimis, 2019 m. privalomas ikimokyklinis ugdymas buvo skirtas 140 vaikų iš 20 savivaldybių, o 2020 m. sausio–rugsėjo mėn. – 154 vaikams iš 24 savivaldybių. Taigi, šiuo metu Mokinių registras ne visada gali būti patikimos informacijos švietimo stebėsenai šaltiniu. Pažymėtina, kad, vertinant savivaldybių atstovų informaciją pagal jų savivaldybių registruotų ugdymo įstaigose ugdomų ikimokyklinukų dalį, mažiausią ikimokyklinukų dalį turinčiose 15-oje savivaldybių 2019 m. tebuvo tik 4, o 2020 m. – 11 vaikų, kuriems buvo skirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas, o daugiausiai ikimokyklinukų turinčių 14-oje savivaldybių – atitinkamai 71 ir 67 vaikai.

Savivaldybių atstovų paprašyta įvertinti, ar visi jų savivaldybėje gyvenantys atitinkamo amžiaus vaikai iš socialinę riziką patiriančių šeimų lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą. Bendrai imant, 28 savivaldybių atstovų nuomone, lanko visi, 22 savivaldybių – daugiau nei pusė, 3 – maždaug pusė, 2 – mažiau nei pusė vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų, 4 savivaldybių atstovai nediršo vertinti, o 2 – į klausimą neatsakė. Respondentų atsakymus padalijus pagal ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankančių vaikų dalį jų savivaldybėje paaiškėjo, kad ir mažiausią ikimokyklinukų dalį ugdančių 15-os savivaldybių atstovai dažniausiai nemato didesnių problemų dėl vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų įtraukimo į ikimokyklinį ugdymą (5 pav.).

Savivaldybių atstovų klausta, dėl kokių priežasčių sunku į ikimokyklinį ugdymą įtraukti vaikus iš socialinę riziką patiriančių šeimų. Dažniausiai respondentų nurodyta priežastis – tėvai (globėjai) nenori leisti vaiko

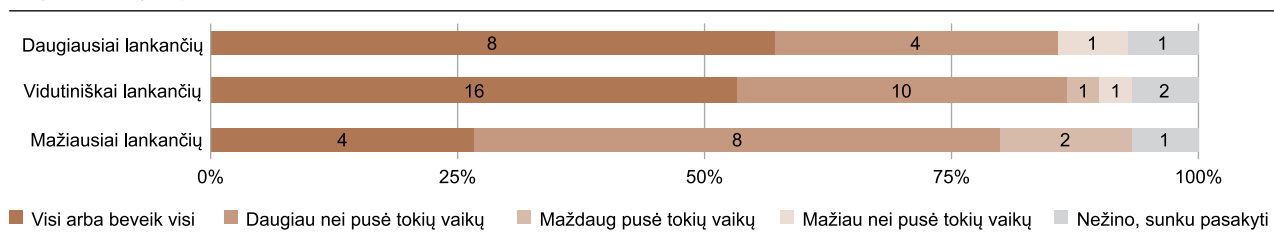
į ugdymo įstaigą, taip pat nurodytos ir kitos priežastys: savivaldybė neturi galimybių vežioti per toli nuo ugdymo įstaigos gyvenantį vaiką ir sunku užtikrinti ugdymo paslaugas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui iš socialinę riziką patiriančios šeimos. Aiškindami socialinę riziką patiriančių šeimų nenorą leisti savo vaikus ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programą, respondentai atkreipė dėmesį, kad tėvams (globėjams) kai kada tai nėra naudinga dėl ekonominių priežasčių; jie neleidžia ugdytis vyresnių vaikų, jei šeimoje auga ir jaunesnių nei trejų metų vaikų; tokie tėvai (globėjai) kritiškai vertina galimybę leisti savo vaikus į bendrojo ugdymo mokyklose veikiančius ikimokyklinio ugdymo skyrius ir grupes, kurios dirba tik 4 val. per dieną.

Pažymėtina dar viena tendencija – respondentai nurodė, kad, jei socialiniai darbuotojai ir pedagogai pasiūlo socialinę riziką patiriančių šeimų atstovams leisti savo vaikus ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programą, tėvai (globėjai) dažnai be didesnio pasipriešinimo sutinka su šiuo pasiūlymu ir savivaldybei nebelieka poreikio skirti privalomą ikimokyklinį ugdymą. Tokios dažnai pasitaikančios socialinę riziką patiriančių šeimų nuostatos gali iš dalies paaiškinti kol kas nedidelį privalomo ikimokyklinio ugdymo skyrimo atvejų skaičių. Kita vertus, tokia situacija didina socialinių darbuotojų ir pedagogų atsakomybę neužmiršti pasiūlyti socialinę riziką patiriančioms šeimoms pasinaudoti ikimokyklinio ugdymo paslaugomis ir sudaryti jiems tam būtinas sąlygas.

Rekomendacijos

1. Didinant ikimokyklinio ugdymo aprėptį Lietuvos savivaldybėse, būtina deramai organizuoti stebėsenos procesą savivaldybių lygmeniu. Šito siekiant būtina apsispręsti, ar renkant Mokinių registro duomenis ir toliau galima kliautis ugdymo įstaigų atstovų pagalba.
2. Siekiant didinti ikimokyklinio ugdymo aprėptį savivaldybėse, būtina didesnė finansinė valstybės parama savivaldybių administracijoms, o per jas – mažiau pasiturinčioms šeimoms. Kita vertus, akivaizdu, kad valstybė turėtų remti tik konkrečias, gerai apgalvotas ir surinktais duo-

5 pav. Savivaldybių atstovų vertinimas, ar visi vaikai iš jų savivaldybėje gyvenančių socialinės rizikos šeimų ugdomi pagal ikimokyklinio ugdymo programą priklausomai nuo savivaldybių padalijimo pagal ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankančių vaikų dalį (savivaldybių skaičius)

menimis pagrįstas savivaldybėje dirbančių pedagogų ir socialinių darbuotojų pastangas.

3. Savivaldybių administracijų atstovų apklausos rezultatai rodo, kad ne visada už ikimokyklinio ugdymo plėtrą atsakingi asmenys aiškiai įsivaizduoja realią situaciją savo savivaldybėje, taigi, negali deramai vykdyti Švietimo įstatymo jiems nustatytos funkcijos savo savivaldybėje – organizuoti ikimokyklinį ugdymą. Savivaldybių administracijų atstovai privalo reguliariai analizuoti savivaldybės gyventojų poreikius ne tik pagal prašymų priimti ugdyti vaikus ikimokyklinio ugdymo įstaigose skaičių ir tų analizių pagrindu rengti aiškius ir konkrečius ikimokyklinio ugdymo aprėpties savivaldybėje didinimo ir ikimoky-

klinio ugdymo kokybės užtikrinimo planus.

4. Būtina užtikrinti didesnę privalomo ikimokyklinio ugdymo skyrimą, ypač savivaldybėse, kuriose ikimokyklinio ugdymo aprėptis mažiausia. Tuo tikslu būtina mažinti ugdymo įstaigų, tik 4 val. per dieną teikiančių ikimokyklinį ugdymą, skaičių ir veiksmingai spręsti dažnai labai individualias socialinę riziką patiriančių šeimų problemas.
5. Didinant ikimokyklinio ugdymo aprėptį, savivaldybės privalo ieškoti savivaldybės specifinę atitinkančių netradicinių išeičių, į ikimokyklinio ugdymo aprėpties didinimo problemos sprendimą plačiau įtraukti privačius investuotojus ir nevyriausybinės organizacijas.

Šaltiniai

1. 2019 m. gegužės 22 d. Tarybos rekomendacija dėl kokybiškų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/38e20eca-876b-11e9-9f05-01aa75ed71a1/language-it/format-html>.
2. Barcelonos tikslų, susijusių su ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros paslaugomis, įgyvendinimas. Komisijos ataskaita Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/HIS/?uri=CELEX%3A52008SC2597>.
3. Early childhood education in the EU. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20191120-1?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2Fde%2Fweb%2Feducation-and-training%2Fpublications%3Fp_id%3D101_INSTANCE_s3q5w34BDQQR%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D7%26_101_INSTANCE_s3q5w34BDQQR_delta%3D5%26_101_INSTANCE_s3q5w34BDQQR_keywords%3D%26_101_INSTANCE_s3q5w34BDQQR_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_s3q5w34BDQQR_andOperator%3Dtrue%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dfalse%26_101_INSTANCE_s3q5w34BDQQR_cur%3D3.
4. Dėl privalomo ikimokyklinio ugdymo nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. balandžio 26 d. įsakymas Nr. V-735/A1-208. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.423753>.
5. Ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros kokybės sistema. Europos Komisijos rekomendacijų priedas. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:05aa1e50-5dc7-11e8-ab9c-01aa75ed71a1.0018.02/DOC_2&format=PDF.
6. Lietuvos švietimas skaičiais 2018. Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas. https://www.smm.lt/uploads/documents/teisine_informacija/statistika/Lietuvos%20%C5%A1vietimas%20skai%C4%8Diais%202018_%20Ikimokyklinis%20ir%20prie%C5%A1mokyklinis.pdf.
7. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams, mokyklos bendruomenei ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Leidiniai skelbiami internete adresais: <https://www.smm.lt/web/lt/teisine-informacija/tyrimai-analizes/leidiniai-svietimo-problemos-analize/naujienos-analizes>; <https://www.nsa.smm.lt/stebesenos-ir-vertinimo-departamentas/veiklos-sritys/svietimo-politikos-analize/>; <https://www.nsa.smm.lt/infrastrukturos-pletros-departamentas/leidiniai/naujausi/>.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt). Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes, prašome kreiptis į Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus patarėją dr. Ritą Dukynaitę (rita.dukynait@smm.lt, tel. (8 5) 219 1123).

Analizę parengė dr. **Albinas Kalvaitis**, Nacionalinės švietimo agentūros Švietimo politikos analizės skyriaus analitikas.

Konsultavo: **Laimutė Jankauskienė**, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus vedėja, **Ilona Grišgaravičienė**, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė, **Ingrida Šiaučiulienė**, Nacionalinės švietimo agentūros Švietimo informacinių sistemų skyriaus švietimo statistikė.

Kaip padidinti ikimokyklinio ugdymo aprėptį Lietuvoje?

Redaktorė **Nijolė Šorienė**
Maketavo **Valdas Daraškevičius**

2020-12-14. Tir. 500 egz.

Išleido Nacionalinės švietimo agentūros Bendrųjų reikalų departamentas Aprūpinimo ir leidybos skyrius, Suvalkų g. 103106 Vilnius
Spausdino UAB „INDIGO print“, Piliakalnio g. 1, 46223 Kaunas